

Алимов И.А.

ЖОЖДОРДОГУ ИННОВАЦИЯЛЫК ЧӨЙРӨ-ОКУТУУЧУЛАРДЫН ДИДАКТИКАЛЫК МАДАНИЯТЫН ӨНҮКТҮРҮҮНҮН ШАРТЫ КАТАРЫ

Алимов И.А.

ИННОВАЦИОННАЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ СРЕДА ВУЗА КАК УСЛОВИЕ РАЗВИТИЯ ДИДАКТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ

I.A. Alimov

INNOVATIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF HIGH SCHOOL AS A CONDITION OF DEVELOPMENT OF DIDACTIC CULTURE OF THE TEACHERS

УДК: 378.121.1

Сунушталган макалада ЖОЖ окутуучуларынын дидактикалык маданиятын өнүктүрүү атайын түзүлгөн инновациялык чөйрөдө гана ишке ашаары теориялык жактан негизделет жана андай шарттарды түзүүнүн айрым тажрыйбалары тууралуу маалымат берилет.

Негизги сөздөр: окутуучу, дидактикалык маданият, инновациялык чөйрө.

В предлагаемой статье обосновывается положение о том, что развитие дидактической культуры преподавателя наиболее продуктивно осуществляется в специально организованной инновационной среде. Вместе с тем, в нём даются описания опыта по созданию таких условий.

Ключевые слова: преподаватель, дидактическая культура, инновационная среда.

This article substantiates the position that the development of didactic culture of the teacher of the most productive innovation carried out by specially organized environment. In a place so there are descriptions of experience in the creation of such conditions.

Key words: teacher, teaching culture, innovative environment.

Ар кандай эле педагогикалык системанын реалдуу педагогикалык процесстин компонентине айланышы белгилүү педагогикалык шарттарды сактоодон көз каранды. Ушундан улам, окутуучулардын дидактикалык маданиятын өнүктүрүү боюнча педагогикалык процесс кайтарымдуу жана туруктуу натыйжаларды жаратышы үчүн аны камсыз кылуучу педагогикалык шарттарды аныктоо зарылчылыгы келип чыгат.

Биздин терең ишенимибизде ЖОЖ окутуучуларынын дидактикалык маданиятын өнүктүрүү заманбап өнүккөн инновациялык чөйрөдө гана ийгиликтүү ишке ашышы мүмкүн. Муну биз ЖОЖ окутуучуларынын дидактикалык маданиятын өнүктүрүүнүн негизги педагогикалык шарты катары карайбыз. Ал эми аталган шарт өз кезегинде суу чөйрөсү болбосо сүзүүнү үйрөнүү мүмкүн болбогон сынары, окутуучулар инновациялык билим берүү чөйрөсүнө аралашпаса, алардын дидактикалык маданиятын заманбап талаптарга шайкеш өнүктүрүү да мүмкүн эмес деген божомолубуздан келип чыгат. Буга байланыштуу биз Н.М. Фатьянованын «дидактикалык маданиятты калыптандыруу максатынын интериоризация процесси... инновациялык чыгарма-

чыл чөйрөнүн шарттарында ийгиликтүү болот» деген пикирине кошулабыз. [4, 11].

Бул жагдай бизге обол «билим берүү чөйрөсү» жана «инновациялык билим берүү чөйрөсү» сыяктуу терминдердин маани-маңызын ачыктай кетүү зарылдыгын жаратат.

Педагогикалык изилдөөлөрдүн көпчүлүгүндө билим берүү чөйрөсүнүн маңызында «шарттардын жыйындысы» деген маани жатат: билим берүү чөйрөсү – тийиштүү шарттардын жыйындысы (Л. И. Холина); ЖОЖ чөйрөсү – жогорку окуу жайындагы окуучулардын жана мугалимдердин ишмердүүлүгүнүн шарттары, каражаттары жана факторлорунун жыйындысы (В.Л. Кургузов); билим берүү чөйрөсү – личность менен жеке предметтик окутуунун толуктоочу фактору болп эсептелген ЖОЖдун объективдүү дүйнөсүнүн өз ара атайын түзүлгөн же капыстан жаралган шарттарынын жыйындысы (А. И. Артюхина).

И.Ф. Исаевдин пикиринде инновациялык чөйрө бул – «уюштуруучу, методикалык, психологиялык мүнөздөгү чаралардын жыйындысы менен камсыздалган жана билим берүү процессине инновацияларды киргизүүнү шарттаган белгилүү моралдык-психологиялык чөйрө» [3, 94]. Негизги инновациялык жана чыгармачыл чөйрөгө биздин илимий-педагогикалык адабияттарга жүргүзгөн анализдин, констатациялык эксперименттин жүрүшүндө алынган маалыматтын, байкоонун, жеке педагогикалык ишмердүүлүктүн анализинин негизинде белгиленген уюштуруучу жана илимий-методикалык шарттарды киргизүүгө болот.

Уюштуруу шарттары катары төмөндөгүлөрдү белгилөөгө болот:

- билим берүү программасын коомдук талаптарга шайкеш келтирүү;

- билим берүү процессин уштурууну индивидуалдык-дифференциалдуу мамиленин негизинде ишке ашыруу;

- окутуунун мазмунун, формаларын жана дидактикалык ишмердүүлүктүн методдорун өзгөртүү; - чыгармачыл дидактикалык ишмердүүлүккө стимул берүүчү базаны түзүү;

- педагогикалык коллективде жагымдуу эмоционалдык-психологиялык климатты жаратуу; билим берүү процессинин материалдык-техникалык

жана уюштуруучу-педагогикалык шарттарын жакшыртуу.

Илимий-методикалык шарттарга:

- илимий-методикалык ишти инновациялык ишмердүүлүккө багыттоо, дидактикалык чыгармачылыкты өнүктүрүү жана демилге;
- дидактика, методика, жаңы маалыматтык жана дидактикалык технологиялар жаатындагы маалыматты оперативдүү түрдө жайылтуу; психологиялык-педагогикалык изилдөөлөрдүн жыйынтыктарын практикага киргизүү жана апробациялоо;
- окутуунун программалары, китептери, формалары жана методдору сыяктуу дидактикалык каражаттарды тандоо эркиндиги;
- дидактикалык инновацияларды жаратуу, өздөштүрүү жана колдонуу; киргизилип жаткан дидактикалык инновацияларды баалоо жана системалуу түрдө анализдөө, дидактикалык ишмердүүлүккө мониторинг жүргүзүү системасы;
- дидактикалык ишмердүүлүктүн, окуучунун өнүгүү көрсөткүчүнүн, окутуучунун дидактикалык маданиятынын калыптануу деңгээлинин натыйжалуулугуна мониторинг жүргүзүү;
- окутуучулардын дидактикалык ишмердүүлүк боюнча тажрыйбасын изилдөөдө, анализдөөдө жана жайылтууда диагностикалык методдорду колдонуу кирет.

Биздин оюбузча жогорку билимдин заманбап өнүгүү тенденциялары профессионалдык-жеке сапаттарга жогорку деңгээлдеги инновациялык талаптарды коюу менен бирге өзү да алардын өнүгүүсү үчүн мотив, шарт жана стимулдарды жаратып турат. Ошентип, өлкөбүздүн экономикасындагы өзгөрүүлөр, Кыргыз Республикасынын жалпы Европалык жана дүйнөлүк билим берүү мейкиндигине кирүүсү Кыргызстандын билим берүү саясаты жана профессионалдык билим берүү системасына бир катар жаңы ыкмаларды колдонууну талап кылды. Биздин пикирибизде Кыргыз Республикасынын жогорку билим берүү системасынын эгемендүүлүк жылдардан берки долбоорлорунун дээрлик баары түпкү максаты жана структурасы жагынан улам мурдагы моделдерине салыштырмалуу инновациялык түр түспөлгө ээ болуп келген десек аша чапкандыкка жатпайт. Арийне, алардын кандайча турмушка ашканы өзүнчө маселе. Сөзүбүз кургак болбосун үчүн Кыргыз Республикасынын жогорку кесиптик билим берүү чөйрөсүндөгү этаптык реформаларга кыскача токтоло кетүү зарылдыгы бар.

Акыркы 15 жыл ичинде Кыргызстандын жогорку кесиптик билим берүү системасы бир катар реформалар менен коштолду. Буга жогорку кесиптик билим берүүнүн өзөгүн түзгөн мамлекеттик стандарттардын улам жаңырып тургандыгы күбө. Демек, мамлекеттик билим берүү стандарттарын киргизүүнүн өзү жогорку окуу жайларда окутуучулар менен студенттердин ишмердүүлүгүн өзүн өзү өнүктүрүү өнүтүнө бурууга өбөлгө болуучу инновациялык-стимулдаштыруучу чөйрө түзүү зарылдыгын жаратып келген.

Азыр Кыргыз Республикасынын жогорку окуу жайлары үчүнчү муундагы мамлекеттик билим берүү стандартынын үстүндө иштеп жатат. Коомдук экономикалык, социалдык өнүгүштүн мерчемдери менен караганда мурдагы эки муундагы стандарт деле өз мезгили үчүн инновациялык чөйрөнү түзүүгө өбөлгө болгон. [1, 5].

Жаңы инновациялык билим берүү чөйрөсү ЖОЖ окутуучуларын бардык чөйрөдө инновациялык мамилесин стимулдаштырат. ЖОЖ окутуучусунун инновациялык ишмердүүлүгүн өнүктүрүүсүнө өбөлгө болгон факторлор катары анын төмөндөгү ишмердүүлүгүнүн түрлөрүн бөлүп көрсөтүүгө болот:

- күнүмдүк окуу ишмердүүлүгү (лекциялык, практикалык, семинардык сабактарды пландоо жана өткөрүү);
- окуткан дисциплинасы боюнча окуу-методикалык комплексттерди, окуукурал, окуу китептерди долбоорлоо, иштеп чыгууга катышуу;
- элективдик курстарды түзүү;
- вариативдик окуу пландарын иштеп чыгууга катышуу;
- студенттердин өз алдынча окуу ишмердүүлүгүн уюштурууга багытталган компетенттүүлүккө негизделген тапшырмалар сериясын иштеп чыгуу жана практикалоо;
- студенттердин үйрөнүү натыйжаларын өлчөө, баалоонун куралдарын түзүү жана практикалоо.

Арийне, жогорку кесиптик билим берүү багытындагы мамлекеттик билим берүү стандарттары ага байланыштуу расмий директивалык талаптар окутуучуларга жаңыча багыт берет, бирок өзүн өзү эле сөздүн толук маанисиндеги инновациялык чөйрөнү жаратпайт. Буга азыркы жогорку окуу жайлардын билим берүү практикасындагы оош-кыйыштар күбө. Ошондуктан окутуучулар үчүн инновациялык ишмердүүлүккө стимул берүүчү чөйрө түзүү үчүн биз тарабынан төмөнкүдөй атайын иш чаралар долбоорлонуп ишке ашырылды.

1. Окутуучуларды инновациялык-дидактикалык ишмердүүлүккө даярдоо боюнча атайын долбоордун алкагында аны аткаруучулардын группасы түзүлдү. Ага педагогика, методика кафедраларынын тажрыйбалуу окутуучулары кирди. Долбоордун программасына ылайык айрым маселелер боюнча консультанттар, лекторлор, мастер класс өткөрүүчүлөрдү чакыруу белгиленди. Алсак, жогорку кесиптик билим берүү чөйрөсүндөгү инновациялык чөйрөнү түзүүнүн долбоору бул дүйнөлүк тажрыйбалардын модели менен иштеп жаткан Кыргыз-Түрк «Манас» университетинин педагогика кафедрасынын профессорлору А. Алимбеков, Н.А. Асипова жана ошондой эле регионалдык ЖОЖдордун өкүлдөрү профессорлор Т.М. Сияев, М.Таиров жана башкалар атайын чакыруу менен катышышып, салмактуу салым кошушту.

2. Инновациялык-стимулдаштыруучу чөйрөнүн жалпы жана локалдык милдеттери жана күтүлгөн натыйжалары белгиленди. Инновациялык-стимулдаштыруучу чөйрөнү түзүүнүн максаты жана түпкү натыйжасы дидактикалык ишмердүүлүктү окутуу-

чулардын жогорку даражада камсыз кылуу боюнча мурдагы бөлүмдө белгиленген компетенттүүлүктөрүн алардын көрсөткүчтөрүн камсыз кылууга багытталат. Буга байланыштуу эксперименталдык долбоорго катышкан бардык окутуучулар тарабынан өздөрүнүн кесиптик компетенттүүлүктөрүн кайсы багытта өнүктүрүүсү керектигин түшүнүүсүнө жетишүү зарылдыгы белгиленди жана ага байланыштуу университетте өткөрүлүүчү техникалык иш чаралар менен тааныштырылды.

3. Инновациялык-стимулдаштыруучу чөйрөнүн өзөктүү компоненти болгон материалдык-техникалык шарттар да түзүлдү. Анын эң негизгиси «Инновациялык-методикалык борбор» деп аталган кабинет болуп, анда ЖОЖдордогу инновациялык процесстер, алардын өнүгүү тенденциялары техникалык тапшырма мүнөзүндөгү иш чараларага катышуучулар арасында талкууланып, айрым коррективалар аркылуу такталды.

4. Инновациялык-стимулдаштыруучу чөйрөнү түзүүнүн башкы субъекти окутуучулар жана студенттердин өзү. Ошондуктан бул чөйрөнү толук баалуу түзүү үчүн «Окутуучунун *дидактикалык маданияты*» семинар-практикумунун баштапкы сабактарын жогорку кесиптик билим берүүдөгү инновациялар менен окутуучунун инновациялык дидактикалык маданиятынын өнүгүшү бири биринен көз каранды өз ара шартталган кубулуш катары каралды. Жогорку окуу жайларда инновациялык долбоорлордун чындыкка айланышы эң оболу профессордук-окутуучулар курамынын бул маселеге карата чын ыкластуу мамилесинен жана компетенттүүлүктөрүнөн көз каранды болоору илимий-методикалык кеңештин жыйындарында «Окутуучу-

нун дидактикалык компетенттүүлүгү көп баскычтуу кесиптик билим берүүнү жүзөгө ашыруунун негизги фактору» – деген проблема катары талкууланды.

Окутуучуларды жогорку окуу жайлардагы инновациялык процесстердин субъектине айландыруу багытындагы практикалык жумуштар «**Окутуучунун дидактикалык маданияты**» семинар-практикумунун алкагында аткарылды.

Бул тажрыйба аталган педагогикалык шарттардын таасирдүүлүгүн тастыктайт жана аларды массалык тажрыйбага жайылтууга болооруна негиз берет.

Литература.

1. Алимбеков А. Кыргызстанда жогорку билим берүүнү стандартташтыруунун орчундуу проблемалары// II Эл аралык «Ааламдашуу алкагында көп баскычтуу жогорку билим берүүнүн абалы жана келечеги» - аттуу конгресстин материалдары. 2016. 17-18-март. Б.– 5-6 б.
2. Ефимов П. П., Костин В. Н. Сущность инновационной образовательной среды вуза // Молодой ученый. — 2014. – №7. – С. 502-506.
3. Исаев И.Ф. Теория и практика формирования профессионально-педагогической культуры преподавателя высшей школы. - М., Белгород, 1993. - 219 с.
4. Фатьянова Н.М. Формирование дидактической культуры учителя многопрофильной гимназии: Дисс. ... канд. пед. наук. – Белгород, 1999. - 274 с.
5. Юсуфбекова А.Р. Общие основы педагогической инноватики: Опыт разработки теории инновационных процессов в образовании. Методическое пособие. - М., 1991.-91 с.
6. Дюшеева Н.К. Формирование будущего учителя новой формации в вузе //Вестник Ыссык-Кульского университета. 2014, №38 -200-203 с.

Рецензент: д.пед.н., профессор Алимбеков А.